

Hilcheniana suur panus poolaaegse Liivimaa õigusajalukku

Kristi Viiding, Hesi Siimets-Gross, Thomas Hoffmann (Hg.) unter Mitarbeit von Martin Klöcker. Briefe, Recht und Gericht im polnischen Livland am Beispiel von David Hilchen. / Letters, Law and Court in Polish Livonia. The Case of David Hilchen. (Baltische literarische Kultur, hg. v. Martin Klöcker, Band 4.) Münster: LIT, 2022, 333 S.

Marten Seppel*

Liivimaa tuntud humanist ja Riia jurist David Hilchen (1561–1610) ning tema loomepärand on viimase kümne aasta jooksul pälvinud tähelepanuväärset huvi. Veel 2013. aastal ilmunud Eesti ajaloo III köites on Hilcheni nime mainitud ainult ühes lõigus seoses tema 1599. aasta Liivimaa maaõiguse projektiga.¹ Suuresti sellega ajaloolaste üldteadmised Hilchenist ongi piirdunud. Hilcheni maaõiguse projektist pole vaadeldavas kogumikus küll täielikult mööda mindud, kuid lähema vaatluse alla seda ükski peatükk siiski ei võta. Sellest hoolimata on ka käesoleva kogumiku põhifookus õigusajalool. Õieti on tegemist interdistsiplinaarse saavutusega, mille koostajad ja autorid on kõik hariduselt klassikalised filoloogid või õigusajaloolased. Koostajate järjekord kaa-

nel pole ilmselt juhuslik ega antud lihtsalt tagurpidi alfabeetilises järjekorras. Niisiis on tegemist ennekõike Kristi Viidingu initsiatiivi ja tema juhitud projektiga. Aastatel 2016–2019 vedas Viiding Eesti Teadusagentuuri uurimisprojekti humanist David Hilcheni epistolaarpärandist keele-, kirjandus-, õigus- ning haridusajaloo allikana. Vaadeldav kogumik ongi selle projekti üks paljudest väljunditest. Samas pole kindlasti tegemist tavapärase mõistes konverentsikogumikuga, kuigi sellisena on seda nii eessõnas kui ka hilisemas tekstis (lk 7, 226) raamistatud (kogumikuga sama pealkirjaga konverents toimus 16.–17. aprillil 2019 Underi ja Tuglase kirjanduskeskuses Tallinnas). Kui konverentsikogumikud on tihtilugu laialivalguva temaatikaga, lühikeste või pealiskaudsete kaastöödega, siis käesolevat raamatut iseloomustab väga selge fookus, pikad peatükid on üksteisega loogiliselt ja väga tihedalt seotud, kõigis kaastöödes on mindud sügavale detailidesse, tuginedes arhiiviallikele ning teemast kõrvalekaldumist leidub äärmiselt harva. Sisuliselt on tegemist kollektiivmonograafiaga.

Nagu on sõnastatud otse raamatu pealkirjas, siis kogumiku suurimaks panuseks on selgitada läbi David Hilcheni kaasuse Liivimaal (ja iseäranis Riias) kehtinud õiguskorda ja kohtukorraldust Poola ajal. Kogumik annab suurepärase sissevaate poolaaegsesse kohtusüsteemi ja protsessiõigusse Liivimaal. Hilcheni pikk kohtutee, mille materjalide säilimise eest hoolitses ta ise, osutub väga huvitavaks kaasuseks, mis võimaldab teha pikemaid õigusajaloolisi ekskursse ja analüüsi. David Hilchen (1561–1610) kuulus sellesse liivimaalaste generatsiooni, kelle terve elu möödus üksnes Poola ülemvõimu all ja kelle kasvu- ja noorusaastaid varjutas sõda. Hilchen saavutas oma suurimad teened Liivimaa ees 1590. aastatel, kui ta oli kolmekümnendates eluaastates. Tema neljakümnendaid eluaastaid jäid aga juba varjutama kohtuprotsessid tema vastu ja Riias tema lindpriiks kuulutamine. Sellised ligi kümme aastat kestnud

* Marten Seppel (1979), PhD, Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia instituut, varauusaja kaasprofessor, marten.seppel@ut.ee

¹ Eesti ajalugu III: Vene-Liivimaa sõjast Põhjasõjani. E. Küng (koost ja peatoim), M. Seppel (kaastoim). Tartu: Tartu Ülikooli Ajaloo ja arheoloogia instituut, 2013, lk 157.

kohtukaasused olid 16.–17. sajandil suhteliselt tavapärased. Hilchen suri oma 49. eluaastal juba rehabiliteerituna, kuid tagasi kodumaale ei jõudnud ta enam kunagi.

Kogumiku juhatab sisse üksnes väga nappide viidetega eessõna, mistõttu tunneb lugeja kindlasti puudust lähemast sissejuhatausest, mis annaks üksikasjalikuma ülevaate senisest Hilcheniana historiograafiast ning David Hilcheni vaheldusrikkast elust ning raamatu sündmustiku ajaloolisest, poliitilisest, kirjanduslikust (eriti humanismi leviku) ja isegi Hilcheni perekondlikust taustast. Just sellise selge ülevaatliku sissejuhatause leiab sama projekti raames ja samas kirjastuses ilmunud David Hilcheni luulele pühendatud kogumikust.² On mõistetav, et nende kogumike ühine peatoimetaja ei soovinud ennast korrata. See on aga halb vabandus käesoleva kogumiku terviklikkusele ning selline taustu avav sissejuhatus oleks olnud käesolevale kogumikule isegi vajalikum kui David Hilcheni luule allikapublikatsioonile. Õnneks leiab hilisematest peatükkidest ja iseäranis Marju Luts-Sootaki peatüki algusest (lk 149–154) siiski küllaltki üksikasjalikke kommentaare senisele uurimisseisule, sh lähemaid viiteid Viidingu projekti saavutustele.

Esimises peatükis annab Kristi Viiding esmalt hea ülevaate David Hilcheni ulatuslikust epistolaarsest pärandist. Uurimisprojekti käigus registreeritud Hilcheni kirjavahetus ulatub vähemalt 765 kandeni, millest 724 on tema enda kirjad ning 41 kirjad temale. Samuti on Viiding järeldanud, et hinnanguliselt kaks kolmandikku Hilcheni kirjavahetusest on kaduma läinud või pole üldse säilinud (lk 27). Nagu juba eessõnaski vihjatud, on kogumikule oodata mahukat järge Hilcheni kirjavahetuse allikapublikatsiooni näol. Lähemalt huvitavad Viidingut käesolevas kirjatöös need Hilcheni kirjad,

milles ta andis või küsis mingisugust konkreetset nõu või hinnangut. Viiding nimetab seda eksperdikirjavahetuseks (*Expertenkorrespondenz*). See omakorda tähendas, et 16.–17. sajandil on selgelt toimunud pöörenn eksperdikultuuri (*Expertenkultur*) poole, sh Liivimaal, kus üha enam hinnati ja otsiti suurepäraseid teoreetilisi teadmisi ja praktilisi kogemusi ka ilmalikus sfääris, nagu haldus-, õigus- või haridusküsimustes. Viiding selgitab ja analüüsibki neid David Hilcheni eksperdikompetentse tema kirjavahetuse põhjal.

Teises peatükis analüüsivad Hesi Siimets-Gross ja Thomas Hoffmann üksikasjalikumalt Hilcheni juriidilist kirjavahetust, mis oli ennekõike tihedalt seotud Hilcheni kohtuprotsessidega. Selgub, et Hilchen oli õigusalaselt eeskätt pärimisõiguse ekspert, kuid ametlikult ta kunagi doktorikraadini ei jõudnud (lk 74), kuigi varasemas kirjanduses seda väidetakse.³ Seega jätkavad Siimets-Gross ja Hoffmann Hilcheniga seotud vääramusaamade ümberlukkamisega, mida nad on juba pakkunud oma viimastes olulistest Hilcheni uurimustes.

Kahtlemata aitabki kõnealune kogumik kõige paremini mõista just neid kohtuprotsesse, millesse Hilchen oli kistud alates 1600. aastast, millest rängimad olid süüdistused tema reeturlikkuses. Sellest annab iseäranis põhjaliku ülevaate Marju Luts-Sootak kolmandas peatükis, analüüsides üksikasjalikult Hilcheni ja Riia asesündiku, doktorikraadiga Jakob Godemanni vahelist kriminaalprotsessi. Ühtlasi näitab Luts-Sootak, et see kohtuasi oli tähelepanuväärne sellegi poolest, et selles ei tuginetud mitte niivõrd vanadele kohalikele õigusallikatele, vaid üldisemale õpetatud õigusele ja kirjandusele. See on ka mõistetav, kui vaidlesid kaks väga õpetatud poolt, lisaks kaasas Hilchen ennast esindama ka juristidest advokaadid. Tegemist on väga õnnestunud uurimusega, mis

² K. Viiding. David Hilchen und seine Dichtung. – K. Viiding, M. Klöcker (Hrsg.). David Hilchen. Sub velis poeticis. Lateinische Gedichte. (Baltische literarische Kultur, Band 3.) Münster: LIT, 2021, lk 11–36.

³ Hiljuti veel teoses: L. Lukas (koost). Balti kirjakuultuuri ajalugu I. Keskused ja kandjad. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2021, lk 220.

mõneti täiendatud kujul on nüüd ilmunud ka eesti keeles.⁴

Luts-Sootaki analüüsile järgneb loogilise jätkuna Peter Oestmanni ülevaade, mis püüab anda Hilcheni protsessile selgemat õigusajaloolist selgitust ja konteksti. Oestmanni huvitab Hilcheni kohtukaasus protsessiõiguslikust vaatenurgast ning iseäranis vaatleb ta kohtukutsele allumise kohustust ehk nn *Contumacia*-probleemi, mis Hilcheni kaasuses teravalt üles kerkis.

Hilcheni kohtukaasuse kontekstualiseerimise tegeleb ka Adam Moniuszko viies peatükk, mis annab hea ülevaate 16. sajandi Poola-Leedu kohtusüsteemist ja on sellisena väga hariv ja oluline poolaegse Liivimaa õiguskorralduse mõistmiseks. Moniuszko ongi oma senistes uurimustes spetsialiseerunud Poola 16.–17. sajandi kohtusüsteemi uurimisele. Tegemist on ainukese ingliskeelse kaastööga selles kogumikus. Nii nagu Luts-Sootaki ja Oestmanni artikkel, pöörab seegi palju tähelepanu apelleerimisinstantsidele. Moniuszko vaatleb selliste kõrgemate kohtuastmetena lähemalt nn õukonnakohust (*sqd zadworny*) ja referendaarkohust (*sqd referendarski*). Nagu autor ka ise möönab, oli Poola-Leedu 16. sajandi kohtusüsteem palju komplitseeritum, kui ühes lühikeses artiklis on võimalik selgitada, mis oleks samal ajal Hilcheni kaasuse mõistmiseks relevantne.

Kui eelnimetatud viis peatükki vaatlesid Hilcheni kohtuprotsesside tausta ja nende algusaastaid, kuid ei valgustanud lähemalt Hilcheni süüdistustest vabanemist, siis sellele keskendub kogumiku viimases peatükis Poola õigusajaloolane Maciej Jońca, heites pilgu ajavahemikule Hilcheni rehabiliteerimisest 1609. aastal kuni tema surmani. Jońca alustab oma artiklit hetman Stanisław Żółkiewski huvitavast kirjast Riia raele

⁴ M. Luts-Sootak. Õigus elab kohtus. Varauusaegseid õigusuuendusi Riias David Hilcheni solvamisprotsessi näitel. – M. Seppel, M. Maasing (koost), K. Tafenau (toim). Muutused, ümberkorraldused, uuendused. Varauusaja arengujooned Eesti- ja Liivimaa 1520–1800. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2023, lk 142–163.

aastal 1601, mis oli kirjutatud sõjalaagrist David Hilcheni kaitseks, ning lõpetab sama hetmani teise lühema kirjaga, mis pärineb 1609. aastast.

Kuuele peatükile järgneb kolm lisa. Puuduvat sissejuhatust David Hilcheni elust on pütud korvata kogumiku lõpu esimeses lisas toodud kuueleheküljelise Hilcheni kronoloogilise elukäiguga. See pole aga aidanud selle vastu, et iga peatükk alustab taas Hilcheni eluloo tutvustamisega ning tema peamiste biograafiliste andmete esitamisega. Niisamuti korratakse kõigis peatükkides uuesti üle ja jutustatakse ümber Hilcheni kohtukaasuste olulisemad punktid. Sellised kordamised läbi kogumiku on mõneti häirivad; suuremaid kattuvusi oleks saanud toimetamise käigus tasandada. Kuna valdavalt viitavad peatükid ühtedele ja samadele allikatele ning kirjandusele, oleks aidanud ruumi kokku hoida ja kordusi vältida ühtse lõpubibliograafiaga, mis oleks andnud ühtlasi hea ülevaate kogu Hilchenit käsitlevast kirjandusest. Muus osas on kogumik aga hea tervik.

Teises lisas on toodud kolm allikateksti Hilcheni protsessidest, mille ettevalmistamisel ja toimetamisel on abiks olnud Kai Tafenau. Raamatu kolmandas lisas on täispikkuses esitatud aga viis Hilcheni ladinakeelset kirja, millest on juttu tehtud ka kogumiku peatükkides. Õieti leidub viimasteski pikki katkendeid Hilcheni kirjadest või koguni nende täistekste ja tõlkeid. Esile tulebki tõsta kogu kogumikus läbivaks jooneks võetud lähenemist, et kõik ladinakeelsed tekstid esitatakse ka saksa-keelses tõlkes, mida on tehtud silmapaistva selguse ja ladusa keelega. Ainult üksikutel juhtudel võib vaielda, kas kasutatud on kõige paremat tõlkevastet – näiteks lk 131 on „Senatus mancipia“ tõlgitud „die Leibeigenen des Rats“, mis pole kindlasti tähenduselt asjakohane. Õelda võinuks otse, et kodanikud ei soovinud olla rae orjad („Sklaven“).

Koostajatel on kahtlemata õigus, kui nad eessõnas osutavad, et erinevalt Rootsi ajast võib poolaegse Liivimaa kohta leida

väga vähe üksikuurimusi ja needki on osalt vananenud (lk 7). Iseäranis kehtib see Poola aja õigusajaloo kohta. Sellegipoolest on üllatav, et kogu raamatus puuduvad vähimadki viited sellistele kesksetele Poola aja uurijatele ja üksikuurimuste autoritele nagu Enn Tarvel, Nigolas Loone (Treu-muth), Vello Helk, Margus Laidre, Vassili Dorošenko jt. Sellistest monumentaalsest ajaloouurimustest möödaminek pole etteheide; see lihtsalt ilmestab kogumiku valitud kitsast kultuuri- ja õigusajaloolist perspektiivi ja väga fokuseeritud käsitlust, kus pole palju ruumi üldisema ajaloolise tausta selgitamiseks.

Kogumikus pigem hoidutakse hinnangu-test David Hilchenile ja loomulikult ei tegeleta küsimusega, kas süüdistused Hilcheni vastu olid põhjendatud või mitte – seda rõhutab ka Peter Oestmann (lk 228–229). Samas vaatab kogumik sündmustele kahtlemata suuresti Hilcheni perspektiivist. Oestmann rõhutab õigesti, et olemasolev allikmaterjal ehk Hilcheni enda esitatud allikad ja teated on ühepoolsed (lk 231, 237). Kindlasti tõstab kogumik David Hilchenit ka igati esile. Teda on nimetatud kõige mõjukamaks humanistik ja juristik varauusaegsel Liivimaal, kelle tegevus viis „intensiivse moderniseerumisprotsessini“ hariduses, raamatukultuuris, seadusandluses, kantseleikorralduses (lk 7). Oestmann (lk 225) ja Jońca (lk 286) ütlevad siiski ausalt, et Saksamaal ja Poolas on Hilchen suuresti tundmatu. Varasem historiograafia on David Hilchenit pidanud pigem vastuoluliseks tegelaseks, millele osutavad ennekõike tema kohtukaasused. Ka käesolevast kogumikust jääb pigem mulje, et Hilchen oli oma iseloomult vägagi äkiline, agressiivne, pealetükkiv, kes mingil juhul polnud tagasihoidlik isik. Vaieldamatult oli tegemist ka ambitsioonika tegelasega. Nõnda olid konfliktid kerged tekkima. Kogumikus pole siiski püütud David Hilcheni käitumist ja hoiakuid analüüsida ega anda lugejale ülevaadet, kuidas suhtuti temasse laiemalt Liivimaal või Varssavis. Üllatuslikult pole kogumikus kordagi osutatud Dionysius

Fabriciusele ega tema kroonikale, milles Hilchenit on kujutatud negatiivses valguses. Seevastu Viiding järeldeb, et vähemalt juriidikas ja mõnes muus valdkonnas oli Hilchen sedavõrd esmaklassiline ekspert, et mõningaid kriitilisi hinnanguid tema kompetentsuse kohta on andnud üksnes Riia kaaskodanikud (lk 69).

Hilcheniga seotud kirjavahetus ja tema trükised on säilinud laialipaisatuna üle Euroopa. Neid leidub eeskätt Läti Riiklikus Ajalooarhiivis, Linköpingi raamatukogus, Herzog August Bibliothek Wolfenbüttelis, Vanade Aktide Peaarhiivis Varssavis, lisaks väiksemad pudemed teistes raamatukogudes Krakówis, Hamburgis jm. Seega on Viiding ja tema uurimisrühm teinud muljetavaldavat tööd välismäluasutustes selle materjali ülesotsimisel ja läbitöötamisel.⁵ See kajastub ka käesolevas kogumikus, kus käibebe on toodud suur hulk uusi allikaid. Siiski on üllatav, et Hilchenianat leidub nii vähe Eesti mäluasutustes. Eesti Rahvusarhiivi kogudele pole kogumikus viidatud kordagi. Näiteks väärinuks historiograafiliselt ära mainimist Titus Christiani, kes uuris 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi algul üksikasjalikult Riia ja usuelu Poola ajal, puudutades seejuures ka Hilcheni tegevust, ning kelle isikuarhiiv asub Tartu Ülikooli raamatukogus.⁶

Kogumik on hästi toimetatud ja jätab väga filigraanse mulje, kuid alati leidub pisidetaile, mille osas saanuks olla veelgi täpsem.

Lk 52, 218 ja 299 on öeldud, et Hilchenist sai Võnnu maanotar alates 1598. aastast, kuigi juba ajalookirjandusest tuntud 1597. aastal liivimaalaste supliigis ja sellele antud kuninga vastuses on Hilchen tituleeritud maanotariks. Tegelikult võttis David

⁵ Vt ka K. Viiding, T. Hoffmann, H. Siimets-Gross, P. Sapala. The Correspondence of David Hilchen. (Early Modern Letters Online, Cultures of Knowledge), <http://emlo-portal.bodleian.ox.ac.uk/collections/?catalogue=david-hilchen> (vaadatud 1.07.2023).

⁶ Tartu Ülikooli raamatukogu, f 25 (Titus Christiani isikuarhiiv), eriti s 47, s 55.

Hilchen Võnnu notariameti üle juba 1596. aastal.⁷ Lk 299 on dateeritud Hilcheni ja teiste Liivimaa saadikute saatmist Varssavi seimile 1596. aastaga, mis peab nähtavasti olema 1597. Kummaliseks jääb väide, et Hilchenil polnud 1609. aastal vabanemisest kõigist süüdistustest ja ta varade restitutsioonist palju kasu, kuna ta nagunii järgmisel aastal suri (lk 82).

Ebatäpne ja tavapäratu on Södermanlandi hertsog Karli nimetada „Rootsi hertsogiks“ (lk 91, 92, 102, 119, õigesti aga lk 149, 156, 213, 301). Seejuures on lk 156 ekslikult sõnastatud, nagu oleks riigipäev valinud Södermanlandi hertsogi Rootsi kuningaks Karl IX-ks juba 1599. aastal.

Lk 106 Otto Schenkingi juurde antud eludaatumid (1581–1632) ei tundu olevat korrektsed. Ta ei saanud sündida 1581, sest oli 1580. aastatel juba väga aktiivne, tõustes siis ka Võnnu piiskopiks. Samuti on segane tema surma-aasta (ajalookirjandusest leiab ühtviisi nii dateeringuid 1632 kui ka 1637). Georg Mylius suri 1607, mitte 1627 (lk 117). Lk 297 tekib vastuolu: kuidas saab David Hilcheni vend olla tsaar Boriss Godunovi ihuarst aastatel 1600–1606, kui viimane suri juba 1605. aasta kevadel.

Marju Luts-Sootaki väide, et hoolimata vastavatest plaanidest ei rajatud Võnnusse kunagi kõrgema apellatsiooninstantsina tribunali (lk 199), on vastuolus Enn Tarveli seisukohaga ning tema viidatud allikatega (ennekõike Liivimaa revisjoni peakomisjoni päevikuga 1599. aastast).⁸

Lk 281–282 publitseeritud Stanisław Żółkiewski Riia raele saadetud kirja kohta leidub allikates kaks erinevat daatumit – 19.

⁷ Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII – XVIII wieku. Spisy. Red. Antoni Gąsiorowski, Tom IX: Inflanty. Kórnik 1994, lk 92, nr 775; Jürgen Heyde. Zwischen Kooperation und Konfrontation: Die Adelspolitik Polen-Litauens und Schwedens in der Provinz Livland 1561–1650. – Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 47 (1998), nr 4, lk 559 (544–567).

⁸ E. Tarvel. Stosunek prawnopamiętany Inflant do Rzeczypospolitej oraz ich ustrój administracyjny w latach 1561–1621. – Zapiski Historyczne 34 (1969), nr 1, lk 74 (49–77).

detsember 1601 ja 2. jaanuar 1602. Kogumikus on seda lugejale korduvalt (lk 33, 279, 281) selgitatud nii, et esimene kuupäev on Juliuse, teine Gregoriuse kalendri järgi. Paraku pole sellist kalkulasiooni aga kuidagi võimalik teha. 19. detsember 1601 oleks Gregoriuse kalendri järgi 29. detsember. Seega võiks pigem eeldada, et 2. jaanuar on Riia raes Żółkiewski kirja registreerimise kuupäev. Niisamuti pole võimalik uue kalendri 19. detsembrist 1601 tagasi arvutada 8. detsembriks Juliuse kalendri järgi (nagu lk 286).

Läbi kogumiku esineb mõiste „Liivimaa sõda“, millest ajaloolased tänapäeval pigem hoiduvad, rääkides täpsustavalt Vene-Liivimaa sõjast või Rootsi-Poola sõjast Liivimaa pärast. Samuti jääb arusaamatuks, mille järgi on kogumikus korduvalt Rootsi-Poola sõda dateeritud üksnes aastatega 1600–1603 (lk 83, 92, 285). Märkimata ei saa jätta sedagi, et uuemas ajalookirjutuses pigem välditakse „Vana-Liivimaa“ mõistet (lk 166, 217). Kindlasti polnud veel David Hilchenil baltisaksa identiteeti (sh on lk 225 ja 227 kasutatud harjumuspäraselt „baltendeutsche“ sõnaühendit).

Paavst Gregorius XIII ei algatanud mitte „kalendrireformi“ (lk 76), vaid kalendri „taastamist“ (*restitutio*, nagu paavsti 24. veebruari 1582 bulla seda määratleb, kus pole kordagi kasutatud sõna „reform“⁹). Samamoodi on selgelt anakronistlik mõistekasutus Riia 1598. aasta kantsleikorralduse (originaalis *Cantzleiordnung*¹⁰) ümberistimine „kantsleireformiks“ (lk 78, 159).

Isiku- ja kohanimeregistris on kirjutatud poola Kraków ilma olulise diakriitilise märgita (lk 323), niisamuti esineb läti Ādaži asemel „Adaži“ (lk 324, sama viga tekstis lk 103). Ordumeister Fürstenbergi eesnimesena ei kasutata mitte „Johann Wilhelm“ (lk 321), vaid lihtsalt Wilhelm (von) Fürstenberg. Jan

⁹ https://www.intratext.com/IXT/LAT0682/_P1.HTM (vaadatud 9.07.2023).

¹⁰ M. Mahling, Die Kanzleiordnung des Rigaer Rats von 1598. Historischer Kommentar und Edition. – Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde, 57 (2011), lk 196 (181–204).

Ostrowskit on lk 37 tituleeritud „Poola kapteniks ja Dünamünde Hauptmanniks“, lk 103 aga täpsemalt „Dünamünde ja Neuer-mühlens staarostiks“. Ilmselt on lk 37 lihtsalt ladina „capitaneus“ tõlgitud ekslikult kapteniks, mitte staarostiks.

Mõeldavam oluks mitmete mõistete ühtlustatum kasutamine peatükkide lõikes (nt Reichstag/Sejm, Zitation/Citation jne). Kõiki väiksemaid vormistuslikke vigu pole põhjust siin ette lugeda, sest neist pole kunagi pääsu. Pealegi polnud neid kogumikus palju (nt lk 130, 181, 267, 268, 283). Arusaamatuks ja koguni eksitavaks jääb kogumikus aga käsikirja tähistava MS tähe-kombinatsiooni lisamine kõigi arhiiviviidete vahele (nt „LVVA, MS 4038-2-297“). Kui on ilmtingimata soov märkida ära, et tegemist on käsikirjaga, siis selle võib lisada kirjesse, mitte kujundada omapoolselt ümber mäluasutuste kohaviitasid ja nende viitetraditsioone.

Kokkuvõttes pole kahtlust, et tegemist on olulise kogumikuga, mis viib David Hilcheni ja Liivimaa Poola võimuperioodi uurimist kaugemale edasi. Käesolev kogumik ei pane kindlasti punkti alustatud suurele tööle Hilcheniana avastamisel ja laiemale käibesse toomisel, vaid annab olulise panuse selle edasiseks uurimiseks. Kogumik on hea sissevaade Hilcheni tegevusse, kuid mitte täielik ülevaade Hilcheni pärandist. Seegi pole etteheide, vaid lihtsalt tõdemus, et David Hilchenile pühendatud terviklikku uurimuslikku käsitlust (monograafiat), milles oleks kokku võetud kõik Viidingu juhitud viimase projekti uurimistulemused ja millest saaks täieliku ülevaate Hilcheni elust, tegevusest ja loomingust, tuleb jääda jätkuvalt ootama. Senine keskne Herta von Ramm-Helmsingi Hilcheni käsitus (1936)¹¹ on selgelt ajale jalgu jäänud, kuid üksikartiklid ja liiga spetsiifilised kogumikud seda nii kergelt ei asenda.

¹¹ H. von Ramm-Helmsing. David Hilchen 1561–1610. Syndikus der Stadt Riga. Posen, 1936.